

TÜRKİYE’DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ: NİCELİK Mİ NİTELİK Mİ?

MUSTAFA KÖYLÜ*

Higher Religious Education in Turkey: Quantity or Quality?

Abstract: As it is known, there is a great increase in both in the number of faculty of theologies and students in our country in recent times. However, there is a serious decrease in the quality of these faculties with this increase. This article examines the current situation of the faculty of theologies in terms of the increase of the number of students, the question of department, the question of attending to the faculty and discipline, the content and the quality of the courses, the style of evaluation of the courses, and methods and techniques followed in the courses. Then, giving some examples from faculties of theology in the contemporary world, it compares Turkish religious education system with other world faculties of theology and it advocates ideal faculties of theology in Turkey. In order to understand our current situation, it analyses both undergraduate and graduate courses followed in the faculties of theolo-

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi ABD.
[mkoylu@omu.edu.tr]

gy in the United States, Canada and England. The article concludes with some suggestions.

Key Words: Higher Religious Teaching, Turkey, Faculty of Theology.

Öz: Bilindiği gibi son birkaç senedir, ülkemizde hem ilahiyat fakültelerinin sayısında hem de öğrenci sayısında ciddi artışlar yaşanmaktadır. Ancak bu artışla birlikte kalite ve nitelik konusunda önemli düşüşler yaşanmaktadır. İşte bu makale önce, öğrenci sayılarındaki artış, bölüm sorunu, devam sorunu, derslerin niteliği ve sayısı, değerlendirme şekli, ders işlenişlerinde izlenen metot ve yöntem konuları açısından ilahiyat fakültelerinin mevcut durumunu ele alarak, daha sonra çağdaş dünyadaki ilahiyat fakültelerinden örnekler vererek ideal bir ilahiyat fakültesinin nasıl olması gerektiği konusunda bazı ipuçları vermeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla makalede, ABD, Kanada ve İngiltere’de bulunan ilahiyat fakültelerindeki lisans ve lisansüstü ders programları ele alınarak mevcut durumumuz incelenmeye çalışılacaktır. Makale bazı önerilerle sona ermektedir.

22 Anahtar Kelimeler: Yüksek Din Öğretimi, Türkiye, İlahiyat Fakültesi

OMÜİFD

Giriş

Son birkaç senedir ülkemizdeki yüksek din öğretiminde, hem açılan fakülteler hem de öğrenci sayısı açısından ciddi artışlar yaşanmaktadır. Bu durum ilk bakışta önemli bir başarı olarak görülebilir. Ancak olaya biraz da nitelik, kalite ve gelecek açısından bakıldığında, ülkemizdeki yüksek din öğretiminin ciddi sorunları olduğu söylenebilir. Eğer bu konuda gerekli önlemler alınmayıp, mevcut sorunlara cevaplar üretilemezse, günümüz ilahiyat fakülteleri bir bakıma, Osmanlıların son dönemindeki medreselerin durumuna düşmekten kendini koruyamayacaktır.

Bu makalede, ilahiyat fakültelerinin tarihi geçmişisi ve tüm sorunlarını inceleme yerine, daha çok öğrenci yetiştirme kalitesi ele alınacaktır. Bunun için de bazı batı üniversitelerindeki ilahiyat fakültelerinin lisans ve lisansüstü programlardaki derslerle kıyaslamalar yapılarak, fakültelerin mevcut durumu analiz edilecektir.

Fakülte ve Öğrenci Sayısındaki Dengesiz Artışlar

Bilindiği gibi ülkemizdeki ilk ilahiyat fakültesi 1949 yılında Ankara Üniversitesine bağlı olarak açıldı. Daha sonra 1959'dan başlayarak 1980'li yıllara kadar sekiz de Yüksek İslam Enstitüsü, 1971'de de Erzurum Atatürk Üniversitesine bağlı İslami İlimler Fakültesi açıldı. 1982'de tüm yüksek din öğretimleri birleştirilerek ilahiyat fakülteleri tek çatı altında eğitim ve öğretimlerine devam etmeye başladı. 1998-1999'da tekrar yeniden yapılandırmaya gidilerek, İlahiyat Fakülteleri İlahiyat Lisans programı ve İlköğretim DKAB Öğretmenliği programı şeklinde iki bölüme ayırdı. 2006 yılında ilköğretim DKAB öğretmenliği programı Eğitim Fakültelerine Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümü olarak aktarıldı. Bu bölüm 2012-2013 öğretim yılında tekrar ilahiyat fakültelerine transfer edildi. Halen yüksek din öğretimine ilişkin yapılanmalar devam etmektedir.¹

Son birkaç yılda farklı üniversitelerde farklı adlarla da birtakım yüksek din öğretimi programları açılarak,² 2013 yılı itibariyle öğrenci alan 47 ilahiyat fakültesi ve 30 DKAB öğretmenliği bölümü olmak üzere, toplam 77 yüksek din öğretimi kurumu, yaklaşık 60 bin öğrencisiyle eğitim ve öğretim vermeye devam etmektedir. Bir tarafta fakülte ya da DKAB bölümlerinin sayısı hızla artarken, öğrenci sayıları da aynı hızla artmaya devam etmektedir. Fakülte ve öğrenci sayı artışlarını alttaki tabloda görmek mümkündür:

¹ Bu makale Mayıs 2013 tarihinde İstanbul'da yapılan Din Eğitimcileri Koordinasyon Toplantısında sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

² İlahiyat Fakülteleri hakkındaki gelişmeler için bkz. Hamit Er, "Yükseköğretimde Din Eğitimi," *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü&Nurullah Altaş, Ankara: Gündüz Yay., 2012, ss. 250-287. Burada şu hususa da değinmek gerekir ki, son yıllarda hemen hemen her ilde bir İlahiyat Fakültesi açıldı. Ancak kiminin henüz binası olmadığından, kimisinin ise yeterli öğretim elemanı olmadığından öğrenci alamamaktadır. Bu bakımdan bizim tablodaki verilerimiz sadece öğrenci alan fakültelerin sayısı ile sınırlıdır.

2008-20013

İlahiyat ve DKAB Programlarındaki Öğrenci Sayısı*

Yıllar	İlahiyat Fakülteleri	İlahiyat Fakültelerine devam eden öğrenci sayısı	İlköğretim DKAB Eğitim Bölümleri	İlköğretim DKAB Eğitim Bölümlerine devam eden öğrenci sayısı	Toplam Fakülte ve DKAB sayısı	Toplam Öğrenci sayısı
2008-2009	23	5991	12	418	35	6409
2009-2010	25	11398	17	1000	42	12398
2010-2011	26	18949	23	5196	49	24145
2011-2012	35	27385	25	8100	60	35485
2012-2013	47	47861	30	11539	77	59400

Şimdi buradaki temel sorun şudur: Acaba bir ülkenin örgün ya da yaygın din eğitimi kurumlarında görev yapan kişilerin sayısı mı yoksa niteliği ve kalitesi mi daha önemlidir? Elbette arzu edilen hem sayının hem de kalitenin baş başa gitmesidir. Ancak gerekli alt yapı oluşturulmadan, sadece öğrenci sayısının artırılmasının çok iyi sonuçlar vermeyeceği de kaçınılmaz bir sonuçtur.

Yıllardır din eğitimiyle ilgili sempozyumlarda ideal bir din görevlisinin nitelikleri sayılırken hep din görevlilerinin bir fakih, bir müfessir, bir muhaddis, bir pedagog, bir psikolog, bir sosyolog vs. vasıflara haiz olması vurgulanırdı. Geldiğimiz noktada bu kadar fazla sayıdaki fakülte ve öğrenci sayısı, yukarıdaki sayılan vasıfların gerçekleşme şansı ve

* Bu veriler 28.08.2013 tarihli osym.gov.tr adresindeki verilere dayanmaktadır. Bu verileri elde etmek için bana yardımcı olan Dr. Ayşegül Gün'e teşekkür ederim.

ihtimali nedir? Eğer ilahiyat fakültelerinin gerçekleştirmek istediği niteliklere bakılırsa, yukarıdaki vasıfların çok ötesinde eleman yetiştireceği görülmektedir.³

Ancak işin bir de gerçek yanı vardır. Bugün ilahiyat fakültelerinden mezun olan öğrencilerimizin büyük çoğunluğu yukarıda sayılan vasıflardan tamamen uzak yetişmektedirler. Bunun en önemli göstergelerinden birisi, Diyanette vaiz olarak görev alacak kişilerin 2.5 yıl gibi uzun bir dönem ülkenin farklı yerlerindeki eğitim merkezlerine devam etme mecburiyetinde kalmalarıdır. Sonuçta ülkemizde bir kişinin vaiz olabilmesi için lise eğitimi üzerine en az 7.5 sene gibi bir eğitim alması gerekmektedir. İmam-Hatip liselerinde meslek dersleri öğretmeni olarak atanan kişilerin durumu da Diyanet mensuplarından farklı değildir.

Bunun en önemli nedenlerinden birisi fakültelerin üstesinden gelemecek şekilde öğrenci alması ve yetersiz öğretim elemanıdır. Bugün ister Avrupa ülkelerinde olsun, isterse Amerika ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerde olsun, bir öğretim elemanın haftalık gireceği ders yükü en fazla 6-8 saat civarında olup ortalama olarak da bir öğretim elemanına düşen öğrenci sayısı 10-15 civarındadır. Öğretim elemanı geri kalan kısmında akademik çalışmalarını sürdürür. Dolayısıyla bir öğretim elemanın görevi sadece derse girip çıkmak değil, aynı zamanda bilim üretmektir. Zaten üniversitenin de esas amaçlarından birisi budur. Ancak öğrenci sayısının

³ Örneğin OMÜ İlahiyat Fakültesinin eğitim hedefleri ve stratejileri şu şekilde ifade edilmektedir: *Genel Hedef*: "Öğrencileri, dini bilgiyi orijinal kaynaklarından araştırabilen, yorumlayabilen, problemlere çözüm bulabilen, küresel ve toplumsal gelişmeleri takip eden, kendini sürekli geliştiren, bilimsel ve mesleki etiğe sahip, farklı inanç ve düşüncelere saygı duyan ve toplumu din konusunda aydınlatabilecek ilahiyatçılar olarak yetiştirmektir. *Özel Hedefler*: Öğrencileri/öğrencilere; Din hizmetlerini etkili ve verimli bir biçimde yürütebilecek şekilde mesleki donanuma sahip kılmak; Din hizmetleri için gerekli pedagojik ve andragojik formasyon kazandırmak; Genel kültür düzeylerini yükseltmek; Cami içi ve dışı din hizmetlerini etkili ve verimli bir biçimde yürütebilmesini sağlayacak donanımına sahip kılmak; Toplumsal etkinliğini güçlendirecek tutum ve beceriler kazandırmak; Din eğitimciliğine ilişkin meslek etiği kazandırmak; Bilimsel bir tutum ve zihniyet kazandırmak. Diğer özel hedefler için Web sayfasına bakılabilir. Buna benzer genel ve özel hedefleri diğer fakülteler için de görmek mümkündür.

çokluğu neticesinde bir hoca 30-40 saate kadar derse girebilmekte, bu da hem öğretim elemanını aşırı derecede yormakta, hem de eğitim ve öğretimin kalitesini önemli derecede düşürmektedir. Sonuçta pek çok öğretim elemanı ya dersi öğrencilere anlattırmakta ya da yeteri kadar hazırlanmadığından ders notlarını okuyarak dersi tamamlamaya çalışmaktadır. Diğer taraftan 80-100 kişilik sınıflarda bire bir öğrencilerle iletişim kurma ve onlarla ilgilenme söz konusu olma bir tarafa, doğru düzgün bir ders anlatımı bile gerçekleşmemektedir. Sonuçta eğitimin kalitesi başta sektöre ugramaktadır.

Bölüm Sorunu

Günümüzdeki ilahiyat fakültelerinin en ciddi sorunlarından biri de hazırlıkla birlikte beş yıl okuyan bir ilahiyat fakültesi öğrencisinin mezun olduktan sonra nerede ve hangi alanda hizmet edeceği sorunudur. Her ne kadar İlahiyat fakültelerinde göstermelik üç bölüm gözüksede bile, aslında gerçek bir bölüm uygulaması yapılmamakta, tüm öğrenciler aynı dersleri almaktadır. Bu bölüm sorunu ya da öğrencinin ilgi alanı, seçmeli derslerle giderilmeye çalışılsa da, öğrenciler hangi derslerin kendi ilgi alanlarına yardımcı olacağından ziyade, hangi derslerden daha kolay geçmenin yollarını arayarak, o dersleri almaya çalışmaktadırlar. Sonuçta fakültedeki öğrenciler aynı dersleri alarak mezun olmaktadır.

O zaman şu soruyu sormamız gerekir: Gerçekten de günümüz ilahiyat fakülteleri, Diyanete mi, Milli Eğitim Bakanlığına mı eleman yetiştirmekte yoksa salt bilim insanı mı yetiştirmektedir? Aslına bakılırsa hiçbir alana eleman yetiştirmemekte, sadece öğrencilerin zamanını çalmaktadır. Zira dünyanın hiçbir yerinde bu kadar farklı ders ve alanda eğitim gören başka bir fakülte yoktur. Zira her ders (örneğin Arapça veya tefsir) ya da bölüm aslında başlı başına uzun bir çalışma dönemini gerektirmektedir.

Bölümle ilgili sorunumuzu somutlaştırırsak şu can alıcı soruyu sormamız gerekir: Eğer mezun ettiğimiz öğrencilerimiz Milli Eğitim Bakanlığında, örneğin İmam-Hatip Liselerinde meslek dersleri öğretmeni ola-

caksa, hangi dersin öğretmeni olacaktır? Arapça öğretmeni mi, Tefsir öğretmeni mi yoksa Dinler tarihi öğretmeni mi olacaktır? Mevcut programa baktığımızda, hiçbir alana öğretmen yetiştirecek tarzda derslerin olmadığını görüyoruz. Öğrencinin yeterli ders alıp, kendisini yetiştirdiğini düşünsek bile, öğretmen olmak için gerekli olan “pedagojik formasyon” derslerini alamadığı için, zaten öğretmen olamayacaklardır. O zaman geriye Diyanete elaman yetiştirme alternatifi kalmaktadır. Ancak burada da ciddi sorunlar vardır. Zira bir taraftan Diyanette görev yapacak şekilde dersler mevcut değilken, diğer taraftan da cami uygulaması ya da dini pratikler diye bir ders yoktur. Olsa bile sadece adı vardır, gerçek anlamda öğrenciler uygulama ve pratik yapamadıklarından Diyanet camiasında da başarılı bir şekilde görev yapmaları pek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca yaygın din eğitimi için gerekli olan pedagojik formasyon da olmadığından, mesleki derslerde yeterli olsalar bile, metot ve yöntem bilmeyen bir ilahiyatçı nasıl Diyanet camiasında çalışabilir? Sonuçta onlar da bir insan kitlesine hitabetmekte, onlara bir şeyler öğretmeye çalışmaktadırlar.

İlahiyat fakültelerinin akademik eleman yetiştirme misyonuna gelince, belki de en zayıf yönü budur. Bu alandaki yetersizliğin en somut delilini de öğrencilerin bitirme tezlerindeki performansında görmek mümkündür. Çoğu öğrenci bağımsız bir makale ya da araştırma yapmak bir tarafa, bir dipnot göstermekten bile acizdir. Bunun çeşitli nedenleri olmakla beraber, en önemli nedenlerinden birisi öğrencilere ta ilk yıllardan itibaren bu konuda rehberlik faaliyetlerinin yapılmaması ve sınav sisteminin tamamen anlatılan konulara, ezbere ve test mantığına dayalı olmasıdır. Öğrencilere, fakülte yıllarında araştırma ve inceleme yapma imkânı tanınmadığından, öğrenciler ezberin ötesinde kendiliklerinden bir şeyler yazma ve üretme konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Diğer önemli bir neden de, çoğu öğrencinin son sınıfta araştırma görevliliği ya da yüksek lisans ve doktora ne olduğunu öğrenebilmesi, ancak yeterli alt yapı da olmadığından istese bile, istenilen başarıyı gösterememesidir.

Aslına bakılırsa bizim fakülte sistemi İngilizlerin şu sözünü hatırlatmaktadır: “*Layman for everything, master for nothing.*” (Her şeyle uğraşan, ancak hiçbir şeyde uzman olamayan).⁴ İlahiyat Fakültesi öğrencileri bir yığın farklı ders almakta, ancak hiçbir derste ya da alanda uzman olamamaktadır. Oysa batı ülkelerine baktığımızda ilahiyat fakültesi çatısı altında çok farklı bölümlerin olduğunu ve bu bölümlerden mezun olan kişilerin de gerçekten o alanda uzman olduklarını görmekteyiz. Batıdaki ilahiyat fakültelerinin isimlerini incelediğimizde, tüm ilahiyat fakültelerinin genelde “din eğitimi ve öğretimi” veren kurumlar olmasına rağmen, amaçları doğrultusunda oldukça farklılıklar gösterdiklerini görmekteyiz. Üniversite bünyesindeki bu fakülteler, başta akademisyenler olmak üzere, misyonerlik bölümlerinden, kilise papazlığına, ulusal düzeyden uluslararası düzeye kadar, farklı alanlarda öğrenci yetiştirmektedirler. Ancak tüm bu farklılıklara rağmen yukarıdaki fakülteler, eğitim ve öğretim alanı olarak Hıristiyanlığı temel almaktadırlar.⁵ Bizde ise, yukarıda bah-

⁴ İ. Latif Hacınebioğlu, “Batıdaki İlahiyat ve Felsefe Eğitimindeki Bazı Yaklaşımların Türkiye’ye Dönük Uygulanabilirliği İle İlgili Bir Değerlendirme (İngiltere Tecrübesi),” *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 16-17 Ekim 2003, Isparta, s. 64.

⁵ Amerika’da iki türlü ilahiyat fakültesi vardır. Bunlardan birinci grubu üniversite bünyesinde oluşturan ilahiyat fakülteleri, ikinci grubu da değişik Hıristiyan mezhebine mensup kiliseler tarafından oluşturulan ilahiyat fakülteleri (seminary) oluşturmaktadır. Birinci gruba şu bölümleri örnek olarak verebiliriz: Üniversite bünyesinde yer alan yüksek din eğitimi ve öğretimi kurumlarına örnek olarak şunları verebiliriz: Department of Theology; School of Theology; Theological School; Institute of Theology; Divinity School; School of Religion; Evangelical Divinity School; School of Religious Studies; School of Mission; School of Philosophy and Theology; Evangelical School of Theology; School of Religion and Religious Education; Department of Religious Studies; International School of Theology; Institute of Pastoral Studies; Theological College; Bible Institute; Graduate School of Ministry. Kilise tarafından desteklenen ilahiyat fakülteleri için şu bölümleri örnek olarak verebiliriz: Theological Seminary; Bapıst/Lutheran/Presbyterian Seminary; Biblical/Bible Seminary; Evangelical Seminary; Ecumenical Theological Seminary; General Theological Seminary; Interdominational Bible Institute; International Theological Seminary; Jewish Theological Seminary; Christian Seminary; Union Theological Seminary. Geniş bilgi için bkz. Mustafa Köylü “Din Hizmetlerinde Çağdaş Yönelimler ve Faaliyetler: ABD ve Kanada Örneği,” *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, (3-4 Kasım 2007), DİB Yayınları, 2008, ss. 524-541.

settiğim gibi sadece bölümlerin adı bulunmakta, ancak içerik olarak her hangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Derslerin Niteliği ve Sayısı

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren din eğitimi, daha çok dinin psikolojik temelleriyle ilgilenirken, 1950'li yıllardan sonra, dünyada meydana gelen önemli değişimler neticesinde, dinin daha çok sosyal boyutuyla ilgilenmeye başlamıştır. Dünyamızda meydana gelen bu değişimler sonucunda artık, dini inançlar sorgulanmaz bir şekilde kabul edilmemekte, dinlerin gerçekliği ya da geleceği, bireysel ve toplumsal olarak insanlara sağladığı bir takım yararları göre değerlendirilmektedir.⁶ Ayrıca küreselleşmenin ortaya koyduğu sorunlar dini kurumların hem din adamı yetiştirme şeklini hem de dini hizmet alanlarını önemli derecede etkilemiştir. İşte böyle bir ortamda, örgün ya da yaygın din eğitimcileri olarak bizlerin şu soruya cevap araması gerekir: "Acaba inandığımız din, inanç ve ibadetlerinizin ötesinde, fert ve toplum olarak insanlığa neler kazandırabilir? Onun kişisel olduğu kadar, toplumsal olarak da barışa, sosyal adalete ve dünyamızı tehdit eden mega-krizlerin çözümüne katkısı ne olabilir?"

Ulusal ve uluslar arası bu gelişmeler çerçevesinde, bir ilahiyatçı öğretim elemanının okuttuğu dersle ilgili şu soruları sorması gerekir: Acaba biz öğrencilerimize gerçekten ne öğretiyoruz? Mezun olan öğrencilerimiz bu bilgileri nerede ve nasıl kullanacaklar? Onların pratik hayatta bir değeri var mıdır? Toplumun sorunlarını karşılayacak nitelikte midir? Öğrenciye yeni ufuklar açabiliyor mu? Geleceğe yönelik bir takım yeni projelerin oluşturulmasında her hangi bir katkısı oluyor mu? Yeni ortaya çıkan sosyal, kültürel, toplumsal ve küresel sorunlara ne derece çözümler getirebiliyor? Öğrenciler aldıkları bu bilgileri değerlendirebilecek bir ortam bulabiliyorlar mı? Bu soruları daha da çoğaltmak mümkündür.

⁶ Hans Küng, "What is True Religion? Toward an Ecumenical Criteriology," In L. Swidler (Ed.), *Toward A Universal Theology of Religion*, Maryknoll; NY.: Orbis Books, 1988, s. 242.

Ancak üzülererek ifade edelim ki, fakültelerdeki derslerin birçoğu yukarıdaki kriterlerden uzak, malumat yığınından ileri gitmeyen ders niteliğindedir.

Bu dersler yerine, günümüz dünyasının ve Müslümanlarının problemleriyle ilgili olarak İslam'ın ışığında daha çağdaş ve faydalı konulara yer verilemez mi? Haklı olarak öğrenci şu soruyu soruyor: Aldığım bu ders bana ne kazandıracak? Ben bu bilgileri kime sunacağım, pratik hayatta bana ne gibi bir fayda sağlayacak? Öğrenci dersin içeriğine ve ileride kendine kazandıracığı role göre ya motive olmakta ya da sadece dersi geçmek için çalışmaktadır.

Burada konuyla ilgili iki örnek vermek istiyorum. Dünyada herkes biliyor ki 11 Eylül 2001 olayı Batı ile İslam dünyası arasında bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönüm noktasındaki en temel tartışma konularından birisi de, hiç şüphesiz İslam'ın bir terör dini, Müslümanların da terörist olduğu yönündeki tartışmalardı. Aslında bu konu olmayıp tarih boyunca tartışıla gelmiştir. Gerçekten İslam'da cihat nedir, şartları nelerdir, batıların iddia ettiği gibi İslam kılıç zoruyla yayılmış bir savaş dini midir? İslam bir terör dini mi yoksa bir barış dini midir? Ne yazık ki İlahiyat Fakültelerinin hiçbirinde "İslam'da Cihat" diye bir ders yokken, dünyanın en prestijli üniversitelerinden Harvard İlahiyat Fakültesinde, *Jihad: From Classical Islam to al-Quaida* (Klasik dönemden el-Kaideye kadar Cihat) diye bir ders bulunmaktadır. Bir başka örnek de, Amerikalılardan çok bizi ilgilendiren Ortadoğu ülkelerindeki siyasi gelişmeleri ilgilendiren Arap Baharıdır. Yine bizim orali bile olmadığımız böyle bir konu, Harvard İlahiyat Fakültesinin ders listesinde adı geçmekte ve Amerikalı İlahiyat öğrencileri bu dersi almaktadırlar.

Dünya böyle güncel gelişmeleri takip ederken, bizim yaptığımız, 60 senedir sadece derslerin adını ve kredisini değiştirmekten ibarettir. Sonuçta medrese döneminden günümüze ilahiyat alanında, zamanın şartlarına göre bir türlü dersleri oturtamadık. Elbette her öğretim elemanı, kendi dersini ve alanını önemli görebilir. Buna bir itirazımız yoktur. An-

cak bazı dersler ve konular vardır ki, herkesi ilgilendirir, bazı dersler ve konular da sadece o alanda uzman olacak kişileri ilgilendirir. Dolayısıyla öğrencinin ilgisini ve motivasyonunu çekmeyen, toplumsal hayatın mevcut durumunu ve geleceğini ilgilendirmeyen, kendisi ve gelecekteki mesleki hayatı için faydalı görmediği bir dersi de hala zorunlu olarak okutmanın yeterince faydalı olduğu söylenemez.

Sınav ve Değerlendirme Sistemi

Eğitim ve öğretim sistemimizin sorunlarından ve hemen hemen hiçbir pedagojik değeri olmayan hususlardan biri de mevcut sınav sistemimizdir. Genel olarak ülkemizdeki eğitim sistemine baktığımızda, ilköğretim ve ortaöğretimdeki sınav ve ders geçme şekliyle, yüksek öğretimdeki sınav ve ders geçme şekli arasında ciddi bir farklılığın olmadığını görmekteyiz. Aslına bakılırsa bir bütün olarak bizim ders ve sınav şeklimiz, Paul Freire'nin Brezilya toplumu için tasvir ettiği, gerçekte tüm geri kalmış toplumların özenle uyguladığı sınav ve değerlendirme şeklidir. Freire'nin "the banking concept of education" olarak adlandırdığı, amacının da sadece ezberlenen bilgilerin kağıda dökülmesi olarak tanımladığı bu sistem, bugün hala fakültelerimizde büyük bir titizlikle uygulanmaktadır.⁷ Hatta bir adım daha ileri giderek, öğrenci sayısındaki artışın da doğal bir sonucu olarak, dersin niteliği göz önüne alınmadan "test dönemi" başlamıştır. Elbette test de bir değerlendirme aracı olabilir, ancak bu tüm dersler için ideal bir değerlendirme sistemi olmadığı gibi her öğretim elemanının da iyi bir test hazırlayacağı söylenemez. Zira test hazırlamanın da kendine has kuralları ve incelikleri vardır. Durum böyleyken, her hangi

⁷ Paul Freire bu eğitim sisteminin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır ki tam da bizim eğitim sistemimizi yansıtmaktadır: 1. Öğretmen öğretir, öğrenci öğrenir, 2. Öğretmen her şeyi bilir, öğrenci ise hiçbir şey bilmez, 3. Öğretmen düşünür, öğrenci ise kendisi hakkında düşünülür, 4. Öğretmen konuşur, öğrenci ise sessizce dinler, 5. Öğretmen disipline eder, öğrenci disipline edilir, 6. Öğretmen seçer ve seçtiğini zorlar, öğrenci ise onu tatbik eder, 7. Öğretmen konuyu belirler, öğrenci ise onu izler, 8. Öğretmen öğrenme sürecinde suje iken, öğrenci sadece objedir. Geniş bilgi için bkz. Paulo Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, translated by Myra B. Ramos (New York: Herder and Herder, 1970, s. 59).

bir ders ayrımı yapılmadan her derse yönelik test uygulaması yapılmaktadır. Böyle bir uygulamanın sonucunda ise, öğrenciler sadece test mantığıyla derslere çalışmakta, zaten çok fazla gelişmemiş olan yazı yazma konusundaki yeteneklerini de tamamen kaybetmektedirler.

Batı eğitim sistemlerine bakıldığında, kitaplarda anlatılan konuların sorulması yerine, ısrarla o konudaki öğrencinin kendi düşünceleri, yorumları ve katkıları istenmekte, pek çok ders için ciddi olarak araştırma yapması ve yaptığı araştırmanın raporlanması istenmektedir. Böyle bir uygulamanın mantığı şudur: Zaten öğrenci o konuyla ilgili bilgiyi okumuş, bir daha o bilgiyi sorup, aynısını kâğıda dökmenin bir anlamı ve mantığı yoktur. Bizde ise tam tersine bir mantık söz konusudur. Anlattıklarımızı ya da sorumlu tuttuğumuz yerleri, her hangi bir ilave ya da çıkarıma yapmadan aynen öğrenciden ezber yazılmasını istiyoruz ki, bu da öğrencide ne merak ne de ilgi uyandırıyor. Zaten ezberlenen kuru bilgiler de kısa sürede unutulup gidiyor.

Devam ve Disiplin Sorunu

Öğrencilerin derslere devam konusu da mevcut sistemde tam bir karmaşa halindedir. Bu durum hem hocaların tutumundan hem de YÖK'ün öğrencilere tanıdığı haktan ileri gelmektedir. Örneğin bazı hocalar yoklamaya son derece önem verip, devamsızlık hakkından asla taviz vermezlerken, diğer bazıları da ya hiç yoklama yapmamakta ya da tavizkâr tutumuyla devam eden öğrencilerin de devam aşkını kırmaktadır. Öte yandan öğrencilere tanınan % 30 devamsızlık hakkını anlamak da gerçekten eğitim açısından oldukça güçtür. Bunun anlamı, öğrencinin bir dönemde, örneğin üç kredilik dersten, 14-15 saat derse gelmeme hakkı anlamına gelir ki, bunu eğitim ve öğretim açısından izah etmek mümkün değildir. Eğer, "ders derste öğrenilir" prensibini kabul edeceksek, o zaman böyle bir hakkın ya hiç olmaması ya da bunun son derece sınırlı olması gerekir. Zira atlatılan bir dersi aynı etkinlikte bir daha dinlemek ya da telafi etmek asla mümkün değildir. Özellikle devam konusundaki bu esnek tutum, bazı dersler için çok daha önemli hale gelmektedir. Örneğin

hazırlık sınıfındaki bir öğrenci % 30 devamsızlık hakkını kullandığında, onun yabancı bir dil öğrenme şansı oldukça zayıflayacaktır. Zaten uygulamalar da bunu göstermektedir. Oysa bilgisayar ve internet döneminin hakim olduğu bir çağda, böyle bir uygulamayı anlamak oldukça güçtür. Zira her öğrenci derslerin ne zaman başlayacağını, hangi dersten neyin okutulacağını, vize ve finallerin ne zaman olacağını, kısacası dersler için gerekli olan her şeyi öğrenme şansına sahiptir. Dolayısıyla batı üniversitelerinde olduğu gibi, dersler haftanın ilk günü başlayıp, son gününe kadar da devam etmelidir.

Devam konusuyla ilgili olarak şu hususa da dikkat çekmek gerekir. Bilindiği gibi bizim eğitim sistemimiz sömestr sistemi olup, o da genel olarak 14-15 hafta sürmektedir. Ancak her nedense her yıl öğrenciler (hazırlık ya da birinci sınıf hariç) ilk hafta gelmiyorlar, dersler otomatik olarak ikinci hafta başlıyor. Bir hafta da vizelerden önce ya da sonra gidiyor, bir hafta da dönemin son haftası derken, bir sömestrde en iyimser olarak 10 haftalık bir ders yapılıyor. Mademki 10 haftalık ders yapılacaksa, o zaman bazı batı ülkelerinde olduğu gibi, dönemler *quarter* sistem denilen 10 haftadan oluşsun, ama bu yıl içinde 4 dönem olsun, öğrenciler de biran önce mezun olup, sene kaybına maruz kalmasınlar. Zaman konusunda da ciddi bir israf söz konusu olmasın.

Buraya kadar genel olarak mevcut ilahiyat fakültelerimizdeki eğitim sisteminin eksik yönlerini dile getirmeye çalıştık. Tebliğimizin geri kalan kısmında ise, esas üzerinde durmayı planladığımız batı ilahiyat fakültelerinde lisans ve lisansüstü derslerin nasıl işlendiğine dair örnekler vererek kendi durumumuzu kıyaslamak istiyoruz. Zannediyorum o zaman daha iyi bir değerlendirme ve kıyaslama şansına sahip olmuş oluruz.

Ders İşlenişindeki Metot ve Yöntem

Gerek lisans, gerekse lisansüstü eğitim açısından ABD, Kanada ve İngiltere'yle kendi ülkemizi karşılaştırdığımızda aramızda ciddi bir kalite farkının olduğunu söyleyebiliriz. Üniversiteden üniversiteye ya da seminer-

den seminere bazı farklılıklar olsa da,⁸ genel olarak her hangi bir yüksek lisans programını bitirebilmek için bir adayın, *quarter* sistemiyle (on haftalık) 124 kredi, sömestr sistemiyle (14 hafta) de, 82 kredilik ders tamamlaması gerekmektedir.⁹ Bu da yine kurumdan kuruma değişmekle beraber, en azından 4-5 yıl gibi uzun bir süre eğitim almayı zorunlu kılmaktadır. Bir de buna doktora programlarını eklediğimizde, çoğu kilisede görev yapan din adamlarının, bizim üniversitelerimizde görev yapan öğretim üyelerine denk geldiğini söylersek abartı yapmış sayılmayız. ABD ve Kanada'daki lisansüstü eğitimin sadece ders sayısı fazla değil, aynı zamanda bir dersten başarılı olabilmek için gerekli olan şartların da ülkemizdekilerle kıyasladığımızda oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, üç ülkenin ilahiyat fakültelelerinden farklı ders örnekleri vererek bir dersten başarılı olmak için öğrencilerin nelerden sorumlu olduklarını göstermeye çalışalım.

Lisans Dersleri: Birinci örneğimiz, Kanada'nın Conrad Grebel Üniversitesine ait ve bir lisans dersidir. Dersin adı *Religion and Peacebuilding*. (Din ve Barışın Tesisi). Öğrenciler bu dersten başarılı olabilmek için, bir ders kitabı ile 60 makale ya da kitap bölümünden sorumlu tutulmaktadır.¹⁰ İlk bakışta okunacak miktar azımsanabilir. Ancak değerlendirme kriterlerine baktığımızda, durumun çok da kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Üç kredilik bir ders için, 15 sayfalık bir açıklamaya yer verilen dokümanda şu şartlar yer almaktadır:

% 15 derse aktif olarak katılım: Katılım, hem derse devam etmeyi, hem de verilen materyalleri tam olarak okuyup, derse aktif olarak iştirak etmeyi gerektirmektedir. Devamsızlık miktarı sadece üç saattir. Devamsızlık ancak çok ciddi bir mazeret halinde ve hocanın izni sonucu yapılabilir.

⁸ İlahiyat fakültesi ve seminer arasındaki farklılıklar için bkz. Köylü, "Din Hizmetlerinde Çağdaş Yönelimler ve Faaliyetler: ABD ve Kanada Örneği," ss. 524-541.

⁹ Bkz. Fuller Theological Seminary, Admission Requiriments.

¹⁰ Makalelerin toplam sayfa miktarı 555'tir.

Öğrenci gelemediği dersleri daha sonra telafi etmek zorundadır. Eğer ders hocası öğrenci katılımından memnun olmazsa, o haftanın okuma materyalinden bir *quiz* (küçük bir sınav) yapabilir. Bu tamamen öğrencilerin sınıftaki performansına ve aktif katılımına bağlıdır.

% 10 Zenginleştirilmiş bir aktivite: Her öğrenci, dersin içeriğine uygun olarak ekstra bir faaliyet yapmak zorundadır. Bu halka yönelik bir konferans, panel veya toplumsal bir faaliyet olabilir.

% 40 Dönem ödevi: Ders konuları çerçevesinde her hangi akademik bir dergide yayınlanabilecek kalitede, araştırmaya dayalı bir çalışmadır. Bu çalışma, sadece muayyen kitap ve makalelerden özetlenen bilgilere dayanmayıp, akademik ilke ve prensipler doğrultusunda, öğrencinin kendi düşüncelerini ve yaratıcılığını da içermektedir.

% 35 Ders projesi: Dönem ödevinden farklı olarak her öğrenci, temel bir ders projesi hazırlamak zorundadır. Ders projesi için de üç seçenek vardır. Bu proje ya 12-15 sayfa civarında bir araştırma konusu olabilir ya yaratıcı bir proje olabilir (10-15 dakikalık bir sunum şeklinde) ya da hizmet nitelikli bir proje olabilir. Örneğin her hangi bir kurumda ders konusyla ilgili gönüllü olarak çalışmak bu gruba girer. Böyle bir proje seçildiğinde, o kurumun yöneticisiyle, ders hocasının iletişim kurması ve onaylaması gerekmektedir.

Yukarıda yapılan tüm bu faaliyetlerin (sınavlarda, araştırma ödevlerinde, projelerde) üniversitenin akademik standartlarına uygun olması gerekmektedir. Yani yapılan çalışmalar araştırmaya dayalı, özgün ve bilimsel kurallara uygun olmalıdır.¹¹

Lisans dersiyle ilgili olarak ikinci örneğimiz ise, İngiltere Edinburg Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okutulan "Atheism in Debate: Dawkins, his Allies and Opponents" (Ateizm Tartışması: Dawkins, Savunucuları ve Muhalifleri).

¹¹ Conrad Grebel University College, PACS 326: Religion and Peacebuilding, instructor: Nathan C. Funk. <http://en.wikipedia.org>

Dersin amacı şu şekilde belirtilmektedir: “Çağdaş ateizm ve kritiğini araştırmaktır. Ders kitapları ve ilave makalelerin amacı, ateizmin çeşitli yönlerini ele alarak dinle olan ilişkisini ortaya koymaktır.”

Ders materyali olarak ise, ateizmin hem savunucularına hem de muhaliflerine ait eserler ve makaleler sunulmaktadır. Öğrencinin ateizmin savunucularına yönelik olarak şu kitapları okuması gerekmektedir:

1. Richard Dawkins, *The God Delusion (Tanrı Aldatmacası)*
2. Daniel Dennett, *Breaking the Spell (Bozulan Tılsım)*
3. Sam Harris, *The End of Faith (İnançın Sonu)*
4. Christopher Hitchens, *God is not Great (Tanrı Büyük Değildir)*

Ateizmin eleştirilerine yönelik kitap sayısı 11, okunacak bölümlerdeki sayfa miktarı ise 336’dır. Sonuçta üç kredilik bir dersten öğrenci, 15 kitap ile 336 sayfa civarındaki kitap bölümünden sorumludur. Öğrenci sadece verilen bu materyali okumakla kalmamakta başka şeylerden de sorumlu tutulmaktadır. Bu durum dersin çıktıları kısmında şu şekilde ifade edilmektedir:

- Ders için belirlenen temel ders kitaplarını anlamak ve kitapları özetleme becerilerini geliştirmek,
- Ateizmin temel prensipleriyle, ateizme yönelik eleştirileri özetlemek,
- Ateizmin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymak,
- Dinin ateizmle olan ilişkisini kavramak,
- Ateistlerin kendi görüşleriyle, yorumcuları arasındaki görüşleri ayırt edebilmek,
- Öğrencilerin felsefi görüşlerini oluşturmada güçlü bir tartışma becerisi oluşturmak, doğru dil kullanmasını sağlamak ve görüşlerini güçlendirecek kaynakları kullanma becerisi geliştirmek,
- Farklı düşüncelere sahip arkadaşlarıyla yapıcı akademik çalışmalarına ve tartışmalarına girişme yeteneği kazandırmak.

Değerlendirme şartları:

- 2000 kelimelik birinci ödev (% 35)
- 2500 kelimelik ikinci ödev (% 65)
- Ödevlerden % 10'luk oranda kelime fazlalığı ve azlığından 5 puan kesilir.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, öğrenci sadece kuru kuruya verilen bilgileri ezberlemiyor, konunun esasını özümseyiyor ve mutlaka o alanla ilgili en azından 15-20 sayfalık da bir ödev hazırlıyor.

Yüksek Lisans Dersleri: Bilindiği gibi üniversitelerin en önemli görevlerinden birisi de bilim insanı yetiştirmektir. Bunun da yolu yüksek lisans ve doktora ders ve tezlerini hazırlamaktan geçmektedir. Bizim sadece lisans düzeyinde değil, yüksek lisans ve doktora düzeyinde de ciddi revizyonlara ve vizyonlara ihtiyacımız vardır. Zira iyi bir yüksek lisans ve doktora yapmayan bir kişi, muhtemelen bu eksikliğini mesleki hayatı boyunca devam ettirecektir.

Şimdi fazla detaya girmeden, birkaç da yüksek lisans ve doktora dersleriyle ilgili örnekler vererek, fakültelerimizin hangi düzeyde olduğuna karar verelim.

Batı ülkelerinde yüksek lisans programları üniversiteden üniversiteye ya da seminerden seminere farklılık gösterse de, temel felsefesi aynıdır. Bir yüksek lisans programında öğrenci, ortalama olarak 60/96 kredi ders (sömestr veya quarter sisteme dayalı olarak) almak zorundadır. Ancak bizdeki gibi kapsamlı bir tez çalışması bulunmamaktadır. Tez yerine ders dönemindeki ödevler ve çalışmalar yeterli olabilmektedir. Burada örnek olarak Fuller Theological Seminary'nin Master of Arts in Evangelism bölümünü vermek istiyorum.¹² Evangelizm (Misyonerlik) bölümünde yüksek lisans programını tamamlayabilmek için bir öğrencinin, 96

¹² Bkz. Fuller Theological Seminary, Master of Arts in Evangelism.

kredilik (quarter sistemde/her dönem on hafta üzerinden) ders olması gerekmektedir. Müfredat ise aşağıdaki şekildedir:

1. Kitab-ı Mukaddes çalışmaları (20 kredi)
2. Teolojik çalışmalar (20 kredi)
3. Pratik teoloji (12 kredi)
4. Kültürel ve kültürler arası çalışmalar (12 kredi)
5. Uzmanlık alanı çalışmaları (20 kredi)
6. Diğer seçmelik dersler (12 kredi)

Yüksek lisans dersiyle ilgili ikinci örneğimiz yine aynı fakülteadaki MD543: *Mission to Chilren at Risk*'i kodlu derstir. Dersin tanımında, AIDS yetimlerinden asker çocuklara kadar, dünyanın pek çok yerinde milyonlarca çocuğun mağdur kaldığı ve risk taşıyan çocuklara yönelik olarak, evrensel sevgi motifi olan Hz. İsa'nın öğretileri ışığında neler yapılacağı ya da yapılması gerektiği yer almaktadır. Dört kredilik dersten başarılı olabilmek içinse bir öğrencinin şu şartları yerine getirmesi beklenmektedir:

1. Liste halinde verilen 7 kitabın okunması, (ayrıca tavsiye niteliğinde de 7 kitap daha verilmiştir)
2. Her kitaba ilişkin 1000 kelimelik bir özet hazırlamak,
3. Risk faktörü taşıyan her hangi bir çocuk grubuna yönelik, detaylı bir araştırma ödevi hazırlamak,
4. Sınıfta sunulmak üzere küçük bir grup oluşturmak ve teolojik açıdan dersle ilgili her hangi bir konuyu tartışmak,
5. Risk faktörü taşıyan çocuklarla ilgilenen bir kişiyle mülakat yaparak sınıfta sunmak,
6. Dönem sonuna da açıklamalı bir bibliyografyayla birlikte temel dönem ödevi hazırlamak (3.500 kelimelik),
7. Yapılan tüm bu çalışmaların entelektüel boyutta, derinlemesine analitik bir düşünce ürünü olması gerekmektedir.

Görüldüğü gibi, sadece bir dersten öğrencinin zorunlu olarak yedi kitap okuması, aşağı yukarı da yedi bini kitap özeti olmak üzere toplam, 10.500 kelimelik bir ödev hazırlaması gerekmektedir. Şimdi sömestr sisteminde bile olsa, bir öğrencinin yüksek lisans boyunca en azından $15 \times 7 = 105$ kitap okuması ve 150 bin kelimelik ödev hazırlaması gerekmektedir. Eğer meseleye *quarter* sisteminden bakarsak, o zaman bu oranın % 50 daha fazlasını okuması ve yazması gerekmektedir. Acaba bizim yüksek lisans öğrencilerimiz, yüksek lisans boyunca kaç kitap okumakta ve kaç ödev hazırlamaktadırlar?

Doktora Dersleri: Biz burada batı üniversitelerindeki doktora şartlarından bahsetmek istemiyoruz. Zira bu şartlar gerçekten de son derece ağırdır. En basitinden ana dilin ötesinde bazen iki bazen üç yabancı dil isteyen programlar vardır. Şimdi biz doktora şartlarını tartışmak ve kıyaslama yapmak yerine sadece birkaç doktora dersinden örnekler vererek, kendi durumumuzu bir gözden geçirmeye çalışalım.

Doktora dersiyle ilgili vereceğimiz ders, ABD, Fuller Theological Seminary'e ait olup, dersin adı *DM711: Exploring the Contours of Ministry* (4 kredi)dir.¹³ Yine diğer tüm derslerde olduğu gibi, dersin tanıtımı, içeriği, amaçları vs, tanıtıldıktan sonra, ders için gerekli şartlara geçilmektedir. Dersle ilgili *10 kitabın* okunması zorunlu tutulmaktadır.¹⁴ Ödev olarak ise şunlara yer verilmektedir:

1. Önerilen her kitap okunarak, her kitap için öğrencinin kendi görüşlerini, düşüncelerini, öneri ve eleştirilerini de içeren özet birkaç sayfalık yazı yazmak % 30.
2. Tüm *online* öğrenme faaliyetlerine *eksiksiz olarak* katılmak % 10.

¹³ Fuller Theological Seminary, DM711: Exploring the Contours of Ministry (4 kredi). Instructors: Kurt Fredrickson and John Hull.

¹⁴ Bazı dersler için 19 kitap zorunlu tutulmaktadır. Bkz. OD729 Postmodern and Emerging Church Issues, Instructor: Keith J. Matthews. Fuller Theological Seminary.

3. Bir *case study* yapmak (Türkçede karşılığı olmayan, ancak okunan materyal ışığında kişinin kendi durumuna uygun bir çalışma) % 25.
4. Cemaati ya da yaşadığı toplumdaki insanlarla bir araya gelme ve onlardan destek alma % 5.
5. Ders programına uygun akademik tarzda (15 sayfa) bir ödev hazırlamak % 25.
6. Diğer faaliyetler. % 5

Batı ilahiyat fakültelerinin bir başka önemli özelliği de “inançlı, din-dar ve misyoner ruhlu” din adamları yetiştirmeye çalışmalarıdır. Biz henüz ilahiyat fakültelerimizde nasıl bir insan tipi yetiştireceğimize karar veremezken ve hala mümkün olduğunca seküler karakterli din adamı yetiştirmeye çalışırken, özellikle Amerika misyoner yetiştirmeye ayrı bir önem vermekte ve bu bağlamda pek çok yüksek lisans ve doktora programı bulunmaktadır. Günümüzde Amerika’da üniversite bünyesindeki ilahiyat fakültelerinin bir kısmında, kilise destekli seminerlerin ise çoğunda misyonerlik bölümleri vardır. Bu bölümlerin amacı, daha çok Hıristiyan olmayan kişilere ve ülkelere yönelik din adamı yetiştirmektir. Programları da büyük ölçüde bu yönde oluşturulmuştur. Örneğin, Trinity Evangelical Divinity School’un Mission and Evangelism Department’in amacı şu şekilde ifade edilmektedir:

Tanrı tarafından bize verilen dünya misyonerliği görevi, hiçbir zaman yirmi birinci asırdaki kadar gerekli ve zorlayıcı bir şekilde olmamıştı. Dünyanın tüm bölgelerine fırsatlar ve engeller yan yana bulunmaktadır. ...*Trinity Misyonerlik ve Evangelizm* okulunun felsefesi, çok açık bir şekilde ifade olunan, Kitabı Mukaddes temeline dayanmaktadır: Mesih İsa’sız tüm insanlar kaybetmiştir ve Tanrı ile uzlaşmak ihtiyacındadır; hidayet sadece İsa’da bulunur; her nesildeki Hıristiyan kilisesinin en temel görevi, herkese Kitabı Mukaddesi tebliğ etmektir; İncil’in gelişmesi, insanlar ve şeytani güçler tarafından geçici olarak engellenebilir, ancak onun dünyada nihai zaferi elde edeceği

konusunda asla bir şüphe yoktur. *Trinity* bu küresel misyonu yerine getirmeye kendisini adanmıştır...¹⁵

Bu ilahiyat okulu, söz konusu misyonunu yerine getirebilmek için, öğrencilerini en güzel şekilde yetiştirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla öğrencilerinin görev yapabilecekleri coğrafyanın ve hedef kitlenin özelliklerine göre programlar düzenlemiştir. İşte bu bağlamda Müslümanlara yönelik misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde, okuttukları dersten bir örnek vermek istiyorum.

Dersin adı, *Introduction to Muslim Evangelism* (Müslümanları Hıristiyanlaştırmaya Giriş). Ayrıntılı bir şekilde dersin hedeflerinden bahsedildikten sonra,¹⁶ bu dersten başarılı olabilmek için şu şartlar göze çarpmaktadır:

- A. Öğrenci, en az altı farklı Müslüman'la arkadaşlık kurup görüşmeli ve onlara Hıristiyanlığı anlatmaya çalışmalıdır. Onlarla üç mülakat yapmalı ve onlara bir kez İsa filmini izletmelidir. Daha sonra edindiği izlenimleri rapor haline getirmelidir.
- B. Öğrenci, *Kur'an surelerini, kronolojik sırasına göre okuyacak ve okumalarına ilişkin bir rapor hazırlayacaktır.*
- C. Öğrenci dersle ilgili konular üzerine üç sayfayı geçmeyecek bir bibliyografya hazırlayacaktır. Bu liste en azından, *New Encyclo-*

¹⁵ Trinity Evangelical Divinity School, Mission and Evangelism Department.

¹⁶ Söz konusu dersin hedefleri şu şekilde ifade edilmektedir: a) Öğrenci, hem Batıda hem de İslam dünyasında henüz kendilerine ulaşılmamış 1 milyar Müslüman'ın sorumluluğunu kendisinde hissettirecek; b) Öğrenci, Müslümanların kendilerini anladıkları gibi içeriden, hem de Hıristiyanların Müslümanları anladıkları gibi dışarıdan İslam'ı anlamaya çalışacak; c) Öğrenci, hem teorik hem de pratik olarak Müslümanlarla Mesih'in nasıl paylaşıldığını öğrenmeye başlayacak; d) Öğrenciler, Müslümanlara imanla din hizmeti götürme yaşamında daha iyi donanıma sahip olacak ve Müslümanlara yönelik etkili misyonu/misyonerliği yürütecek din adamları ya da eğiticiler olarak daha iyi hazırlanacaktır; e) Öğrenciler, İslam ve Hıristiyan-Müslüman ilişkileriyle ilgili literatüre aşina olacaklar; f) Öğrenciler, İslam'ı araştırma ve Kurtarıcıyı Müslümanlarla iletişime geçirme konusunda kendilerini harekete geçirecekler; g) Öğrenciler, kendi ülkelerinde ve dış ülkelerde Müslümanlara yönelik misyonerlik/tanıklık fırsatları konusunda maharet kazanacaklar. Bkz. Şinasi Gündüz, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri," *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, ss. 377-378.

pedia of Islam, The Muslim World, Index Islamicus ve Muslim Peoples gibi süreli yayınlardaki makaleleri içerecektir.

- D. Öğrencinin bir camiye, tercihen Cuma namazı vaktinde gitmesi istenecektir.
- E. Önerilen 10 kitap okunarak, her kitap için öğrencinin kendi görüşlerini, düşüncelerini, öneri ve eleştirilerini içeren birkaç sayfalık özet yazacaktır.
- F. 7 farklı alanda değerlendirme yapılan sınav.
- G. Ayrıca öğrenci yılda üç kez en az 10 dolarlık bir yardım yaparak *Fellowship of Faith for the Muslims*'a katkıda bulunacaktır.
- H. Öğrenci İslam'la ilgili çeşitli video filmleri vb materyal izleyecektir.
- İ. Sınav...

42

OMÜİFD

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, bir öğrencinin ister lisans, isterse lisansüstü programlardan her hangi bir dersten başarılı olabilmesi için, her şeyden önce yüklü bir okuma programı ile karşı karşıya gelmektedir. Bu genel olarak lisans öğrencileri için ortalama olarak 2 kitap, 50-60 makale, toplam miktar olarak da en azından 1000-1500 sayfalık bir materyal demektir. Ayrıca bu okunan materyal, her hafta sınıf ortamında aktif olarak tartışılacak ve hocaya kısa bir özeti verilecektir. Öğrencinin bir de dönem ödevi için okuması gereken materyali düşündüğümüzde, bir ders için bile ne kadar çok kitap ve makale okunması gerektiği ortadadır. Yüksek lisans ve doktora programlarında ise, okuma materyali çok daha fazla yer almaktadır. Bu materyal, ortalama olarak bir ders için en azından 6-10 kitap ile 50-60 makaleden oluşmaktadır. Ayrıca bu okuma materyaline ilaveten, dersin özelliğine bağlı olarak diğer bazı faaliyetler de istenmektedir.

Buraya kadar çok kısa bir şekilde önce kendi fakültelerimizdeki bazı sorunlara değinerek, özellikle batı üniversitelerinde okutulan derslerden, içeriklerinden ve ders geçmenin şartlarından bahsetmeye çalıştım. İslam'ın evrensel bir din olduğunu savunan bizlerin, gerek uluslar arası

boyutta, gerekse kendi ülkemizdeki halkın dini ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayabilmek için, günübürlük tartışma ya da kısır döngüler içine girmeden, toplumsal sorunları dikkate alarak, özellikle de geleceğe yönelik ciddi analizler yaparak fakültelerimizi yeniden düzenlememiz gerekir. Şunu unutmamalıyım ki, bizim henüz önümüzdeki 20 yıl için bir planımız yokken, batı dünyası 2200 yılının analizini yaparak, ona göre hesabını ve kitabını yapmaktadır.¹⁷

O halde ilahiyat fakülteleriyle ilgili neler yapılabilir ya da yapılması gerekir, bunları şu şekilde maddeler halinde sunabiliriz:

1. Batı ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizdeki ilahiyat fakülteleri de yeniden yapılandırılmalıdır. Ders programları mümkün olduğu kadar uluslar arası düzeyde, günümüz dünyasının sorunlarına ışık tutacak tarzda yeniden hazırlanmalıdır.
2. Gerek ilahiyat fakültelerinin gerekse DKAB bölümlerinin hem sayısı hem de öğrenci sayısı makul bir seviyeye çekilmelidir. Özellikle fakültenin fiziki alt yapısı oluşturulmadan ve yeterli öğretim elemanı ihtiyacı karşılanmadan yeni fakültelerin açılmasına müsaade edilmemelidir. Öğrenci kontenjanı ise, toplamda bir öğretim elemanına 10-15 öğrenci düşecek şekilde ayarlanmalıdır.
3. Yeteri kadar kaliteli öğretim elemanı olmayan fakültele yüksek lisans ve doktora programının açılmasına izin verilmemelidir. Yüksek lisans ve doktora programı olan fakülteler de, batı standartlarında eğitim ve öğretim vermelidirler.
4. Sınav ve değerlendirme sistemi değiştirilerek, öğrencilere ezbere dayalı kuru malumat yüklemekten ziyade, bilgiye ulaşmanın yolları ve kendi başına araştırma, inceleme ve yazma becerilerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.
5. Ders sayıları ve kredileri makul bir seviyeye çekilmelidir. İLİ-TAM tarzı uzaktan öğretim programları kapatılmalıdır.

¹⁷ Dünya dinlerinin geleceği için 2025-2200 yıllarını kapsayan senaryoya ilişkin öngörüler için bkz. Todd M. Johnson, "Demographic Futures for Christianity and the World Religions," *Dialog: A Journal of Theology*, vol. 43, no. 1, (Spring 2004), ss. 10-19.

6. Öğrencilerin derse devamı ve katılımı sağlanarak, ödev ve projeler yoluyla eğitimin kalitesi yükseltilmelidir.
7. Öğretim elemanlarının da her dönem sonu öğrenciler tarafından değerlendirilmesi yapılarak, eksik ve hataların giderilmesine çalışılmalıdır.

Kaynakça

- Er, Hamit. "Yükseköğretimde Din Eğitimi," *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü&Nurullah Altaş, Ankara: Gündüz Yay., 2012.
- Freire, Paulo. *Pedagogy of the Oppressed*, translated by Myra B. Ramos (New York: Herder and Herder, 1970).
- Gündüz, Şinasi. "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri," *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Hacınebioğlu, İ. Latif. "Batıdaki İlahiyat ve Felsefe Eğitimindeki Bazı Yaklaşımların Türkiye'ye Dönük Uygulanabilirliği İle İlgili Bir Değerlendirme (İngiltere Tecrübesi)," *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 16-17 Ekim 2003, Isparta.
- 44 Johnson, Todd M. "Demographic Futures for Christianity and the World Religions," *Dialog: A Journal of Theology*, vol. 43, no. 1, (Spring 2004).
- OMÜİFD Köylü, Mustafa. "Din Hizmetlerinde Çağdaş Yönelimler ve Faaliyetler: ABD ve Kanada Örneği," *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, (3-4 Kasım 2007), DİB Yayınları, 2008.
- Küng, Hans. "What is True Religion? Toward an Ecumenical Criteriology," In L. Swidler (Ed.), *Toward A Universal Theology of Religion*, Maryknoll; NY.: Orbis Books, 1988.

